

LUKUMUMMIN JA -VAARIN OPAS

SANASTON KASVUN TUKEMINEN

Lukumummi ja -vaari -toiminta maahanmuuttajaoppilaille

*"Joka kerta, kun käyn
lasten kanssa lukemassa,
tunnen itseni tärkeäksi"*

-Lukumummi-

*"Lasten ilo ja
oppiminen
on palkitsevaa"*

-Lukuvaari-

*"Aina lähtiessäni
koululta
huomaan hymyileväni"*

-Lukumummi-

*"Osaan jo
paremmin!"*

-Oppilas-

*"Lukutuokio
koulussa on viikon
kohokohta"*

-Lukumummi-

Sisällys:

YLEISTÄ	3
MAAHANMUUTTAJAOPPILAAT SUOMESSA	4
SANAVARASTON TUKEMISESTA	5
Mitä tarkoittaa sanan "osaaminen"?	5
Sanan opettaminen kirjallisuuden avulla	6
Sananselitystavat	6
Substantiivit	8
Verbit	9
Adjektiivit	9
LUKUTAVOISTA	10
Mallilukeminen	10
Vuorolukeminen	11
Yhdessä lukeminen	11
MUISTATHAN!	12
MUISTIINPANOSIVUT	13

YLEISET YHTEYSTIEDOT:

lukumummit@nmi.fi

www.lukumummitjavaarit.fi

instagram.com/lukumummit/

facebook.com/lukumummitjavaarit

Vleistä

Mukavaa, että osallistut Lukumummien ja –vaarien jatkokoulutukseen! Tämä opas perehdyttää sinut toimimaan maahanmuuttajaoppilaiden lukusujuvuuden tukena. Toiminnassa suomenkieliset mummit ja vaarit lukevat suomi toisena kielenä (S2) –oppilaiden kanssa keskittyen erityisesti sanavaraston kehityksen tukemiseen.

Lisääntyneen kansainvälisen liikkuvuuden myötä maahanmuuttajataustaisten oppilaiden määrä Suomen kouluissa on kasvanut. Kielen oppimisella on suuri merkitys koulunkäynnin sujumisen ja yhteiskuntaan kiinnittymisen kannalta. Lukumummit ja -vaarit tarjoavat yhden ratkaisun kielen oppimisen tukemiseen sekä lukutaidon vahvistamiseen.

Tämä toimintamalli perustuu kahdenkesken lukemiseen, läsnäoloon, sekä innostamiseen ja kannustamiseen lukutuokioilla. Tulet oppimaan erilaisia tapoja selittää sanoja, joiden avulla tehokkaampi kielen oppiminen mahdollistuu.

Toivotamme sinulle antoisia ja innostavia hetkiä
Lukumummina tai –vaarina uuden oppimisen parissa!

Maahanmuuttajaoppilaat Suomessa

Suomessa on noin 7,1 % (392 325, Tilastokeskus 2018) äidinkielenään muuta kuin suomea puhuvia kansalaisia. Jos kuvittelemme, että jokaisella Suomen alakoululuokalla olisi 20 oppilasta ja tämä vastaava (7,1 %) määrä Suomea toisena kielenään (S2) puhuvia lapsia jaettaisiin näille luokille tasan, olisi jokaisella Suomen alakoululuokalla vähintään yksi S2-oppilas. Suomessa tarjotaankin oman äidinkielen opetusta yli 50:ssä eri kielessä. Oman äidinkielen opetus on oppilaan omalla äidinkielellä tapahtuvaa opetusta, jota voidaan tarjota niille oppilaille joiden äidinkieli on jokin muu kuin suomi, ruotsi tai saame. Tarkoituksena on tukea oppilaan monikielisyyttä.

PISA-tutkimusten mukaan maahanmuuttajaoppilaat pärjäävät kantaväestöä heikommin erityisesti lukemisessa, kirjoittamisessa sekä matematiikassa. Kantaväestön ja maahanmuuttajien välinen ero on kaikista tutkimuksen osallistujamaista suurin Suomessa. Huolestuttavaa on etenkin se, että toisen polven maahanmuuttajilla tulokset eivät ole juuri parempia lukemisessa, kirjoittamisessa eikä matematiikassa.

Sanavaraston tukemisesta

Sanasto on tärkein yksittäinen tekijä toisella kielellä opiskeltavista oppiaineissa menestymiselle; mitä laajempi sanavarasto oppilaalla on, sitä paremmin hän ymmärtää lukemaansa ja kuulemaansa. Kirjoitetun kielen karkeaksi ymmärtämiseksi 75% tekstin sanoista on oltava tuttuja. Pääasioiden ymmärtämiseksi 90% sanoista ja yksityiskohtien ymmärtämiseksi jopa 95% sanoista on osattava. Suomenkielistä tekstiä luettaessa lukijan tulisi hallita noin 5000 sanan sanavarasto, jotta tekstin pääasiat voi ymmärtää. Käytännössä sanaston kasvattaminen on uusiin sanoihin tutustumista sekä niiden käytön vakiinnuttamista, jolloin vahvistetaan jo opittuja tietoja ja taitoja.

MITÄ TARKOITTAÄ SANAN "OSAAMINEN"?

Sanan osaamiselle ei ole yksinkertaista selitystä. Toisaalta sanan osaaminen edellyttää tietämystä sanan merkityksistä erilaisissa yhteyksissä. Toisaalta voidaan myös ajatella, että sana tulisi osata taivuttaa ja ääntää oikein, ja sen käyttöön liittyvät tyyliseikat tulisi hallita. Todettakoon, että sanan osaamisessa on asteita, ei joko – tai –ehtoja. Sanan osaamiselle voidaan kuitenkin hahmottaa eri tasoja:

1. Sanan ymmärtää automaattisesti riippumatta yhteydestä.
2. Sanan merkityksen pystyy palauttamaan mieleen tarvittaessa.
3. Sanan merkitystä ei muista tilapäisesti ("aivan kielen päällä").
4. Sana pystytään tarvittaessa tuottamaan produktiivisesti (ilman apuneuvoja).

*Muistatko sinä, kuinka
opettelit vieraita kieliä?*

Nykyään vieraiden kielten
opiskelussa painotetaan tuottamista
ja laajaa sanavarastoa.

SANAN OPETTAMINEN KIRJALLISUUDEN AVULLA

Sanojen oppiminen on tehokkainta, jos kirjan sanasto koskee oppijan arkea. Esimerkiksi lasten ja nuorten kirjoissa aiheet ovat useimmiten oppilaille tuttuja. Toisaalta kirjallisuuden kautta voidaan välittää myös kulttuuria: millaista on olla lapsi tai nuori Suomessa ja millaisia tapoja meillä on.

Kirjallisuuden kautta sanastoa opitaan epäsuorasti. Tämä on usein tehokkaampaa kuin sanojen erillinen opettelu. Kirjoissa sanat ovat yleensä valmiiksi tekstiyhteyksissään, mikä helpottaa sanojen mieleen painamista. Sanat eivät koskaan ole muistissa irrallisina yksikköinä, vaan ne verkottuvat keskenään. Kun oppilas oppii uuden sanan, se linkittyy jo opittuihin sanoihin. Tarinat auttavat näiden verkkojen muodostuksessa ja sanojen oppimisessa.

Ääneen luettaessa opitaan kielen ääntämistä, puhemelodiaa eli intonaatiota, puheen rytmiä ja luontevaa painotusta. Ääneen lukeminen ja lukemisen kuuntelu on erityisen tärkeää silloin, kun oppilas tulee sellaisesta kieliympäristöstä jossa äänteet ovat erilaisia kuin Suomessa. (Esimerkiksi japanin kielessä ei esiinny lainkaan r-äännettä).

Kirjallisuuden avulla voi helposti käsitellä myös suomen kieleen liittyviä idiomeja. Idiomit ovat usein kahden sanan yhteenliittymiä, jotka eivät yksittäisinä sanoina kuvaa sitä, mitä ne yhdessä kuvaavat. Tästä hyviä esimerkkejä ovat on koiranilma, kuumille kiville, mennä itseensä ja palaa poroksi.

*Keksitko sinä
lisää idiomeja?*

SANANSELITYSTAVAT

Maahanmuuttajaoppilaan kanssa lukiessa kannattaa muistaa aina nämä kaksi asiaa: pysähtykää hankalien sanojen kohdalla ja hyödyntäkää kuvia.

Pysähtykää hankalien sanojen kohdalla. Voitte oppilaan kanssa aina miettiä hankalalle sanalle synonyymiä eli samaa tarkoittavaa sanaa. Lapsen on tärkeää kuvailla sanaa myös omin sanoin. Haastavalle sanalle voidaan miettiä vastaavaa sanaa oppilaan omalla äidinkielellä. Lukumummi tai -vaari voi aina varmistaa, että oppilas ymmärsi sanan merkityksen pyytämällä tätä kuvailemaan sanan merkitys: *mitä tämä sana tarkoittaa?* Sanan merkitys voidaan vielä vahvistaa käyttämällä tätä lauseessa.

Hyödyntäkää kuvia. Kuvat ovat mainio keino opetella sanoja: voidaan yhdessä miettiä, *mitä tai ketä kuvassa on? Mitä kuvassa tapahtuu?* Kuvat ovat oiva keino nimeämään asioiden lisäksi myös verbejä eli tekemistä. Verbisanaston laajuus erottelee alkavia ja jo pidemmälle ehtineitä kielenosaajia. Olisi myös hyvä johdatella oppilasta nimeämään kuvasta uusia sanoja; *mikä tämä on?* Jos kuvassa on esimerkiksi paloauto, voit kysyä: *mitä muita palo-alkuisia sanoja löydät kuvasta?* *Palomies, palotikkaat, paloasema*, ja niin edelleen.

Seuraavaksi perehdytämme sinut erilaisiin sananselitystapoihin yksityiskohtaisemmin. Nämä sananselitystavat on jaettu kolmeen osioon: substantiivi-, verbi-, ja adjektiiviselityksiin. Ethän huolestu! Tarkoituksena ei ole, että osaat kaikki tavat ulkoa. Älä myöskään käytä näitä termejä lapsen kanssa. Tämä jaottelu on kehitelty sinun omien ajatustesi selkiyttämisen avuksi, sekä lapselle sopivan oppimistavan löytämiseksi. Tarkoituksena on myös jäsentää eri sananselitystavat järkevästi.

Tulet huomaamaan, että käytät tiettyjä sananselitystapoja enemmän kuin toisia. Tämä on täysin ymmärrettävää ja hyväksyttävää! Kannustamme sinua kuitenkin kokeilemaan eri tapoja monipuolisesti – näin huomaat, mitkä toimivat sinun kanssasi lukevan lapsen kanssa parhaiten.

SUBSTANTIIVIT: ESINEITÄ JA ASIOITA

1. **Jaottelu yläkäsite-alakäsite:** tämä tekniikka perustuu siihen, että sana liitetään jo johonkin muistissa olevaan saman kategorian sanaan.
 - Mihin ryhmään tämä sana kuuluu? Esim. koira on eläin.
 - Mitä muita eläimiä tiedät? Esim. kissat ja kengurut.
2. **Sanahahmo:** tämä tekniikka perustuu myös sanan liittämiseen jo muistissa oleviin sanoihin. Joskus mielikuvat ovat hyvinkin hassuja. Huumori auttaa mieleenpainamisessa!
 - Mikä toinen sana tulee sanasta mieleen? Voitte miettiä hassujakin asioita, esimerkiksi sauva > vauva, maailmanpyörä > maailma ja pyörä.
3. **Yhdyssanat**
 - Mistä sanoista yhdyssana koostuu, mitä yksittäiset sanat tarkoittavat? Esimerkiksi tulitikki.

Kuinka selittäisit sanat mukavuusalue ja luppoaika?

*Kuinka selittäisit sanat
heristää ja kihistä?*

VERBIT: TEKEMISTÄ JA TOIMINTAA

Verbejä opeteltaessa olisi ensiksi hyvä miettiä sanan perusmuotoa sekä yksikön taivutuksia.

Esimerkiksi *menisimmeköhän* → *Tämä on verbin mennä muoto. Minä menen, sinä menet, hän menee.*

1. **Pantomiimi:** esitetään verbin kuvaamaa asiaa.
 - Esimerkiksi hiippailla, verrytellä ja repiä.
2. **Tunnetila:** Mietitään millainen tunne on, kun tekee verbin kuvaamaa asiaa.
 - Esimerkiksi kammota ja höpsötellä.
3. **Yhteenkuuluvat asiat:** Mietitään, kuka tai mikä voi tehdä verbin kuvaamaa asiaa tai mitä asialla tehdään.
 - Esimerkiksi kaataa _____ (oppija täydentää) tai lukea _____.
 - Esimerkiksi venyttää > kuminauha, raajat; loikoilla > sänky, sohva, nojatuoli, riippumatto.

*Kuinka selittäisit sanat
rutikuiva ja läpimätä?*

ADJEKTIIVIT: PIIRTEITÄ JA OMINAISUUKSIA

1. **Vastakohtat:** Mietitään sanalle vastakohta ja mitä se tarkoittaa.
 - Esimerkiksi kylmä >kuuma; vitivalkoinen > pikimusta
2. **Vertailu:** Taivutetaan sanaa.
 - Esimerkiksi nopea > nopeampi > nopein; pieni hiiri > pienempi kärpänen > pienin kirppu
3. **Mielikuvaharjoitukset:** Suljetaan silmät ja mietitään miltä kyseinen adjektiivi voisi tuntua.
 - Esimerkiksi pörröinen kissanpentu; limainen limälöllö.

Lukutavoista

Maahanmuuttajaoppilaiden kanssa voit käyttää myös jo tuttuja (Lukemissujuvuuden tukeminen -oppaassa esiteltyjä) lukutapoja. Kerrataan niitä muistin virkistämiseksi!

Vaikka maahanmuuttajaoppilas lukisikin teknisesti oikein ja sujuvasti, silti hänellä voi olla luetun ymmärtämisessä vaikeuksia. Kannattaa vaihdella lukutapoja ja esittää kysymyksiä, jotta tietäisit, ymmärtääkö lapsi lukemansa.

Lukemistapoja voidaan käyttää vuorotellen eri kerroilla niin, että yhdellä lukutuokiolla käytetään yhtä tapaa ja seuraavalla toista lukutapaa. Jos joku lukutavoista tuntuu lapsesta erityisen hankalalta, tätä ohjetta voidaan soveltaa ja lukea niillä lukutavoilla, jotka lapsi hallitsee. Lukemisessa tärkeintä on päästä tekstissä eteenpäin.

Jos lapsi tekee paljon virheitä, häntä voi pyytää lukemaan tarkemmin tai hidastamaan tahtia. Kaikkia virheitä ei tarvitse korjata. Jos kuitenkin sanan merkitys olennaisesti muuttuu ja vaikuttaa tekstin merkitykseen, Lukumummi tai -vaari voi osoittaa tätä väärin luettua sanaa sormellaan ja pyytää: "luetko tämän sanan uudestaan". Jos sanan lukeminen ei vielä onnistu, voi vapaaehtoinen lukea sanan yhdessä lapsen kanssa.

Kannustavan ja myönteisen ilmapiirin luominen on tärkeää! Lukuharjoituksen lisäksi on tärkeää, että lapsi saa kokea onnistumisen kokemuksia ja lukuiloa.

1. MALLILUKEMINEN

Ennen lukemisen aloittamista katsotaan yhdessä kuvat, otsikot ja mietitään yhdessä, mitä kappaleessa voisi tapahtua.

Pysähtykää kuvien kohdalla, kappaleen vaihtuessa sekä lopussa hengähtämään ja jutelkaa lukemastanne. Mitä kuvissa on? Oliko tekstissä outoja sanoja?

Mallilukemisen ohjeet:

"Minä luen ensin koko sivun ja sinä seuraat sormella minun lukemistani omasta kirjastasi"

"Sitten on sinun vuorosi lukea sama sivu"

"Näin luemme vuorotellen tarinaa eteenpäin"

2. VUOROLUKEMINEN

Ennen lukemisen aloittamista: muistellaan, mitä kirjassa on viimeksi tapahtunut. Katsotaan yhdessä tulevan lukukappaleen kuvat, otsikot ja mietitään yhdessä, mitä kappaleessa voisi tapahtua.

Pysähtykää kuvien kohdalla, kappaleen vaihtuessa sekä lopussa hengähtämään ja jutelkaa lukemastanne. Mitä kuvissa on? Oliko tekstissä outoja sanoja?

Vuorolukemisen ohjeet:

"Minä luen ensin lauseen ja sinä seuraat sormella minun lukemistani omasta kirjastasi."

"Sitten sinä luet lauseen ja minä seuraan sinun lukemistasi."

"Näin luemme vuorotellen tarinaa lause kerrallaan."

Yhdessä lukemisen ohjeet:

"Luemme yhteen ääneen hitaasti tarinaa eteenpäin."

"Pidetään pieni tauko aina pisteen kohdalla."

"Kannattaa seurata sormella lukemista, näin!"
(muista näyttää itse koko ajan lukiessasi mallia)

"Näin saamme luettua tarinaa eteenpäin yhdessä."

3. YHDESSÄ LUKEMINEN

Ennen lukemisen aloittamista: katsotaan yhdessä kuvat, otsikot ja mietitään yhdessä, mitä kappaleessa voisi tapahtua.

Pysähtykää kuvien kohdalla, kappaleen vaihtuessa sekä lopussa hengähtämään ja jutelkaa lukemastanne. Mitä kuvissa on? Oliko tekstissä outoja sanoja?

*Muista kehua lasta lukemisesta
ja keskittymisestä tarinaan!*

Kun lapsi aloittaa lukutoiminnassa, hän tutustuu myös uuteen aikuiseen. Käyttäkää ensimmäisellä kerralla rauhassa aikaa tutustumiseen sekä luetavan kirjan tutkimiseen yhdessä. Tutustumiseen voi käyttää myös erilaisia leikkejä. Voit katsoa vinkkejä MLL:n sivuilta www.leikkipankki.fi

Läpi lukutuokioiden, muistathan huomioida lapsen näkökulman. On tärkeää, että lapsi kokee lukuhetken mukavana, kannustavana ja turvallisena. Silloin tällöin on hyvä pysähtyä miettimään seuraavia kysymyksiä:

- Kuinka luon myönteistä ja rohkaisevaa ilmapiiriä?
- Millä tavoin – esimerkiksi ilmein, elein, sanoin tai äänensävyin – voin viestiä lapselle ystävällisyyttä ja hyväksyntää?
- Miten voin kannustaa lasta lukemisharjoitteiden parissa?

Muistathan!

Muistathan, että tärkeintä on saada lukemisen ohessa lapsi puhumaan ja ajattelemaan. Pyri luomaan keskustelevaa ilmapiiriä. Sinulla on erinomainen tilaisuus toimia ”kulttuurilähettinä”, mutta myös oppia lapsen kulttuurista. Muistathan edelleen kannustaa ja innostaa lukemisen pariin – se kantaa hedelmää pitkälle tulevaisuuteen!

Handwriting practice lines consisting of 20 horizontal dotted lines.

Muistiinpanoja

Handwriting practice area with 20 horizontal dotted lines.

Handwriting practice area with 20 horizontal dotted lines.

*Lukeminen
kannattaa
aina!*

MANNERHEIMIN
LASTENSUOJELULIITTO

Niilo Mäki
INSTITUUTTI

© Niilo Mäki Instituutti